

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ КЫЗЫЛ ХОРААҢ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИН ОРГАНЫ

1951
июнь
26
ВТОРНИК
№ 125 (2299)
ӨРТ 20 көп.

БО ХҮНҮ СОЛУНДА:

Узбойнуң эрте-бурунгу унун дургаар археологтук шинчилелдин түнелдери (1 арын).
Туркмен Кол каналдын тудуунга дузалаар комиссиянын хуралы (1 арын).
Вистинь областа (1 арын).
ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ:
К. Д. ГИЖЕК. Малдың чайгы одарладышкын аялыгына партияс организациаларынын удуртулганын күштендирер. (2 арын).

Н. Сердобов.—Эш Сталинның дыл эртеминин дугайында чогаалы—Школага дыл эртеми башкыларынның үндөсүн (2 арын).
А. Гребнев.—Тыва дылдың словарьнын составын өөренириниң согулгалары (2 арын).
П. Ушаков.—Бизаа ажаакчызы Шарыпованың дургулазы (3 арын).
Н. Панферова.—Биче оглунуң кудумчузу (3 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).

Мал чемнерин кыска хуусаада организастыг белеткээр

Көдө ажал-агыйның бүгү культура-ларынның дүжүттүүн улгатырары, интинин малның баш сачын дүргөн өстүрери-биле кады оң продукттуулугу дака бедидери көдө ажал-агыйның талазы-биле кол сорулга болур деп коммунисттик партия болгаш совет казак өөредит турар. Ынчангаш көдө ажал-агыйны бүгү тала-биле хөжүдөринге мал ажалын бүгү хөмчөглер-биле көдүрери партияның болгаш күрүениң төп сорулгазы болур деп СССР-инин Министрлер Чөвүлели болгаш ВКП(б) ТК айтыган. Бо сорулганы чүгле малдың быжык чөм суурун бүрүн четчари-биле белеткеп тургаш чөдүп ал болур.

Хемчик районда «Кызыл тараачын», Таңды районда «Сталинчы орук», Калинин аттыг колхозтар. «Элегес» совхоз сизен кезилдезинче июнь 20-ден эгелен кирипкенер. Чамдык районнар, колхозтар сизениң үнүжү көчүрүчү эки кирезинде-ле сизен чедир өспөз, кезер ойү четпез дээр эртен чылдың аарыгыг болгаш хоралаг хөөннерин бо чылын болдурбас херек. Областың ажалчы чоннарының область Советинин III сессиязының доктаалын ботандырып, сизен кезилдезинин беш хонук бразуин өзүгаар колхоз, МТС, совхоз тургүзү сизен ажалчыне массала-биле организастыг кирер сорулга-биле сизен кезилдезинин белеткөндө чедир кылдынаан чүүдериин доп-доруан доозарыне бүгү күштү салыры чүгула.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «Тыва автономнуг областың көдө ажал-агыйына дузалаар хөмчөглер дугайында» төөгүлүг доктаалды хүлээп алган. Бо доктаал бистинь областың ажалкы колхозтарының оң иңай шапкын хөжүдүрүнче болгаш колхозчуларынның амырал чуртталгазының материалдыг денелин бедидерине канчаар-да аажок улуг ужуру-дузалыг. Ажаа сорул кирген эр, хөраажан колхозчулар чыксы тарылганы организастыг, бедия агротехниктиң хуусааларда эртирин, а тараадан бедик дүжүттү өстүрериңиң, оңу ажап аларының демиселинде тур-гүп турар.

Мал чемнерин белеткээрине колхоз-тарга улуг дузаны машина-трактор станциялары болгаш машина-мал ажал-чынын станциязы көргүзөр хүлээлелди. Ындыг турбуза, эртен чылдарда чамдык МТС-териниң удурткучулары күрүениң ол чүгула онаалдарын күөсөдиринге дыка харысалга чок байдалдары үндүрүп турган, ыңдыг хөөннери бо чылын тургуспас керек.

Мал чемниниң быжык суурун тургузарга көдө ажал-агыйның адырың партияның болгаш казактын төп сорул-газы болуп турар интинин мал ажал-чы хөжүдүрине тергин улуг роль-диг болур. Вистинь областа интинин малның баш сачынның шапкын хөжүдүдизден мал чемнерин белеткеп бүдүрери дыка кокумал турар. Ынчан-гаш малга бөдүүн болгаш сүүзүңүг чөмнерин белеткээриниң планын доп-дур болгаш ажал күөсөдери дээш демисел малдың баш сачын улам-на өстүрериңиң болгаш оң продукттуулугу бедидериниң кол үндөсүн болуп турар.

Мал чемнеринин белеткөндө чөдүп алар. Сизен ажалына бүдүрер ажалдың нормаларын болгаш планын ажал күөсөдип турарларга немелде төлөвирин санап бээриниң чүрүмү колхозчуларга болгаш механизаторларга тайылбыр-лап бээр ажалды калбартыры болгаш мал чөм белеткээр бригадаларга ком-мунистерин, комсомолчуларын, агитаторларын күжүн доп-доруан сайга-рылдыр тургузары партия эге органи-зациаларын чүгула сорулгазы болур. Сизенчилерин ортузунга номчулгалары, беседалары, илеткелдерин доп-таамал чорударын, дайынчы хуудустары, көргүзүп самбыраларын тургузарын болгаш партияны организастыг, поли-тик-массалыг ажалдары калбартырын партия организациалары баштаар.

Сизен кезилдезинин болгаш силос салышкынының бо чылын төлөвир-тинген планы дыка улуг. Колхоздар 137 муң тонна сизени, 6200 тонна силосту, совхозтар 17.673 тонна сизени, 3588 тонна силосту белеткээр ужурулуг. МТС-тер 23.600 гектар сизени кезер болгаш 5600 тонна силосту колхозтарга белеткеп бээр ужурулуг. Бо чылын МТС-териниң, машина-мал ажалының станциязынын болгаш сов-хозтарның бөдү чоруп сизен кезер машина бүрүзү 1000 гектарын, трактор-нуң делгем алыштыг сизен кезер машина бүрүзү—800 гектарын сезонда кезерин, ол ышка силос кезер маши-на бүрүзү 800 тоннадан эвээш эвес силосту сезонда силоступ салырып чөд-дип алып хүлээлгелен.

Мал чемнерин чөгуур өйүңдө четчир саныг кылдыр белеткеп аларын хандырып турар районнар, колхозтар, ажал-агыйлар мал ажалын хөжүдө-ринге улуг чөдүшкүннерин чөдип ал турар, ыңчаарга мал чемнериниң кур-лавырын белеткээрин чедир үнелес-тин хараазы-биле улуг-даа, биче-даа малдары хорамчалыг болуп турар рай-оннар бар деп чүвени фактылар хөре-чилеп турар. Эртен чылын Тес-Хем районун удурткучулары сизен кезер ажалды чорударын ажал-агый, поли-тик талазы-биле үнелеп көрөйи, пла-нын чүгле 61.2 хуу күөсеткен. Оон чүү болган ыңаш? Эртен кызык ол районга малды чөмнер-биле хандырбаа-ындан 1413 баш мал когардыг бол-ган. Ол ышка Таңды, Барын, Хем-чик районнар болгаш «Өк» совхоз-ка малдар хорамчалыг болган.

Эртен чылдың мал кыштагыламыш-кынының таарымча чок болган байда-лы өөренип көрүшөан, бо чылын мал чөмнери белеткээринин ажалын органи-застыг болгаш үлөгерлиг чорударын хандыраары эрген чөгула. Сизен кезилдезинин белеткелни интинин биле кедерей оожум чоруп турар. Областиң колхозтары сизен кезер машиналарын септелгезин чүгле 64.6 хуу, сизен бө-лер дьрбаштары 39.1 хуу күөсөдип алган болуп турар.

Сизен кезилдезинин белеткелни ин-тинин биле бүрүн доозулбаан-даа болза, чамдык муракчы колхозтар, совхозтар белеткелни доозуп, сизен кезилдезинче кирип турар. Би-Хем районда Сталин аттыг, «Искра», «Кызыл сылдыс», Улуг-Хем районда Ленин аттыг, Чөв-

Белеткитинген бүгү мал чөмнерин шыңгы санап түннээрине кол ич-чөзөңей салып, оңу канча-биле бүрүн хандырып, өртөн замагалары-биле дээскиндир тарып азы назар ажалды организастаар. Баштай кестинген суг-тагы сизен шөлдериң ийи катап кезер сорулга-биле сугтар болгаш ажаа мал одарладырын болдурбас дугайында амдыгаштан шыңгы хөмчөглерин алып. Мал чөмнерин белеткээринин бүгү планын кыска хуусаада күөсөди-ри — партия, организациаларының, чөр-чө Советтериниң, көдө ажал-агыйның бүгү ажал-ышчытериниң дай-ыныч сорулгазы болур.

Сизен кезилдезинин белеткелни ин-тинин биле бүрүн доозулбаан-даа болза, чамдык муракчы колхозтар, совхозтар белеткелни доозуп, сизен кезилдезинче кирип турар. Би-Хем районда Сталин аттыг, «Искра», «Кызыл сылдыс», Улуг-Хем районда Ленин аттыг, Чөв-

Белеткитинген бүгү мал чөмнерин шыңгы санап түннээрине кол ич-чөзөңей салып, оңу канча-биле бүрүн хандырып, өртөн замагалары-биле дээскиндир тарып азы назар ажалды организастаар. Баштай кестинген суг-тагы сизен шөлдериң ийи катап кезер сорулга-биле сугтар болгаш ажаа мал одарладырын болдурбас дугайында амдыгаштан шыңгы хөмчөглерин алып. Мал чөмнерин белеткээринин бүгү планын кыска хуусаада күөсөди-ри — партия, организациаларының, чөр-чө Советтериниң, көдө ажал-агыйның бүгү ажал-ышчытериниң дай-ыныч сорулгазы болур.

Узбойнуң эрте бурунгу унун дургаар археологтук шинчилелдин түнелдери

Москвада эеп чынып келген Хорезм-иниң археологтук экспедициязының на-чальниги, төөгү эртемнериниң доктору С. П. Толстов Туркмен Кол каналдын колдор удеги унунуң узаттарынның бирээзи — Узбойнуң эрте бурунгу ун-унуң шинчилезинин түнелдериниң дү-жүттүгү чүгулаан. Экспедициянын со-рулгазы чүдөл дээрге, эрте бурунгу уде Аму-Дарьянын Каспий адыры болуп турган ол суг унунуң илалын ажаллаанының эрте бурунгу төөгүзүн катап тургузары-биле амыдыралыг кылдыр.

аймактарга кыстырган турум чонун чидип турганын чүгулаан турар. Чер ажалының кандыг-даа демдөө чок болган. Ол уде Узбойга суг чок апар-ганын ол бүрүлөр айтып турар.

Казымал шинчилелдериниң түнелдери болза, чаа даш болгаш хүлер вектерде турган баштайгы амыдырал үезинде Уз-бой терең суглуг хөм турганын көр-гүзүп турар. Оң дугайын Узбойнуң унун дургаар турган турлагларын артынчылары чүгулаан турар. Иңы-бүрү чөпсөк-хөрескелдер, согул молду-руктары, узун чыдалар сөмүлгө бол-гаш өскө-даа чүүдөр оон табылгылаан. Вистинь үениң мурнунда VII—VI век-терде Узбойнуң эригеринге турган чоңуң сагы дыка кызыртылган болган дээрин бадыткап турар материалдары экспедиция тып аяккап. Ынчаарда малгаштан кылган савалар бузулду-лары болгаш скиф хөвирлиг согунарның хүлер молдуруктары болза, көтүшүн

Узбой районунга эрте бурунгу тур-лагларын турган черлерин аякканы болза, эртеги чин оруктарының ул-ганын билеп, Чингис-хаанының халданышының үргөдөшкүннериниң истерин тып илередип, Ортаақы Азия-нын улустарының ажал-агыйы куль-туразының эртеги үндөсүннөрин өө-рини көөр артыны берген.

Торгу ажалдакчыларының чөдүшкүннери
АНДИЖАН. Андижан областың колхозтары болза, торгу аргыдазының удазынанының күрүнеге дужаар пла-нын күөсөдир талазы-биле Ферганада бир дугаар чөргөдө болганнар.

Экспедициянын ажалы ол шинчилел-биле шуут доозулбаан. Ортаақы Азия-нын улустарының культуразының тур-раскаалдарын ам-даа улам хандыр шинчилээр чүгула болуп турар. Оң-биле кады археологтук эргем ол делгем крайны бүгү тала-биле өөренип көөрү-гө дузалап турар. Бойдучу чаартыры-ның сталинчы улуг планы ам ыңда боттанып турар.

Күрүнеге бирги сортуңу торгу уда-зынаны дужаар талазы-биле онаалга.

Экспедициянын ажалы ол шинчилел-биле шуут доозулбаан. Ортаақы Азия-нын улустарының культуразының тур-раскаалдарын ам-даа улам хандыр шинчилээр чүгула болуп турар. Оң-биле кады археологтук эргем ол делгем крайны бүгү тала-биле өөренип көөрү-гө дузалап турар. Бойдучу чаартыры-ның сталинчы улуг планы ам ыңда боттанып турар.

Эки ажалдыг ферма

Чаа-Хол районунуң Урбунде Сталин аттыг колхозтуң чылгы мал фермазының эргелекчи комсомолчу эш Хор-луу колхозтуң чылгы малын өстүрер дээш улуг күженишкениң ажалдап турар. Фермада чылгыны эң эки калар-чылар-биле хандырганындан 64 төрөөн беден 64 кудуну менди камгадан ал-ган.

Сизен кезилдезин баштайгы хүннерден эгелээш бедик темпилиг чорудар

Баштайгы ийи хонуктуң иштинде районун сизен кезилдезинче кирген колхозтары 121 гектар черниң сизенич кескен. Районунуң колхозтары сизен кезилдезинче дүлүктөп кирип турар.

Фермада 400 баш чылгы мал бар, ол малдарның төрүүрүнүн, аныктары-ның болгаш ажал аяктырынның дайы-биле үш коьданда үзүп тургускан, эң шыңгыр кадарчыларга быжыгалаан. Уш коьдандан малдарны Куйлуг-Хем, Ор-таа-Хем, Видилиг деп үш хөмнерниң баянда серин тайгаларже чайлагла-ган.

Мал чөмнин белеткеп эгелээш

ЧАДААНА (Телефон-биле) Чөв-Хемчик районда улгатыр чыгыштырган «Красный пахарь» колхоз (даргазы эш Тодаштай, партия эге организациазының секретари эш Албаан-Шырап) июнь 22-ден эгелен Хөндөргейниң Сарыг. Алаанта тигенин оюк-дилител кезип кирипкен. Колхозчулардан 20 кижи ийи бөлүк болуп алган хол кадыры-биле кезип турар. Оларны эштер Курузуң болгаш Мынаң-оол олар баштап турар.

Чартык чыл планын ажал күөсеткен

Октябрийн социалистиг Улуг революциязынын 34 чыл болуп оюнга бүдү-рүлгө талазы-биле чаа-чаа чөдүшкүн-нерлиг ужуракчырын оарымдалаап, об-ласты типографиязынын ажалчыни, ал-гаан хаакчыттары чартык чылдың бүдү-рүлгө планын хуусаа бетинде доп-дур болгаш ажал күөсөдир дээш июнь 1-ның сөөлү декадазының стахановчу ээлчөндө туруп турар.

Малга сүүзүңнүг чөм белеткелни

ТУРАН (Телефон-биле). Би-Хем районун Баян-Кол сумузунда Сталин аттыг колхоз (даргазы эш Лопсан, партия эге организациазының секретари эш Куртулбай) июнь 19-тан эгелен эш-тер Дүмөн-оол, Хүүртей оларның баш-талгазы-биле ийи бөлүк болуп алгаш сизен кезер дөрт машиналыг, тэс хол кадырылыг кезип кирген.

Типографиянын стахановчулары — эштер Е. Петракова, К. Осипова, С. Никифорова, М. Соркина, Н. Зем-цова болгаш өскөдер-даа баштайгы чартык чылдың бүдүрүлгө планын хуу-саа бетинде ажал күөсөтүшөан, ай санында-ла болтарының үлүг-нормазын 140 хуудан куду эвес күөсөдир деп хүлээлгелерин алган.

Сизен кезилдезинин белеткел ажалдары доозулган

Чөв-Хемчик районда Жданов аттыг көдө ажал-агый артели 3 сизен кезер машинаны, 90 хол дьрбаанын, 130 айырыны болгаш 38 сизен кезер хол кадырыны септел белеткээш. Ам сизен-

Кол Туркмен каналының тудуунга дузалаар комиссиянын хуралы

АШХАБАД Туркмен ССР-иниң Министрлер Чөвүлелине Кол Туркмен на-лал тудуушкунуңа дузалаар комиссия-нын калбак хуралы болган.

ССРЭ-иниң Ыйы ажал-агыйының ми-нистерствозунун Чехос агро-лесоме-лиоративтиг экспедициянын удурткучу эш Полярскийниң илеткелни хурал-дың киргичилери улуг кичээлге-биле дьчууан. Канаддын оруунга келир үе-ниң сугтарылганы черлеринге ылаш олуртуп тарырының талазы-биле улуг ажал чорутунар. Ноган тарымалдар үнүш чок кургаг черлерин болгаш ховуларының артын таныттымас кылдыр өскөртүр. Агро-лесомелиоративтиг хөм-чөглөриң баштайгы схемазын чогаалып турар.

Фермаларың мал ажалының комплексилг механизациязы

БРОВАРЫ (Киев областы). Броварский районунуң Молотов аттыг улгатырган колхозтуң мал ажалының фермалары-ның ажалдакчылары болза, хой күш кирер күш-ажалдарын механизаста-рының комплексилг байлак дуржула-зын чорудуп турарлар. Ол көдө ажал-агый артелинин фермаларында 1500 улуг бода мал, 2 муң хаванар, 2 муң-дан эвээш эвес хойлар болгаш куштар санатынын турар. Машиналарын кал-баа-биле хөргөлдөниң ажалы-биле колхозчу малчыларын күш ажалы дыка чингээш. 14 электримоторлар кир-тофель-чурорларын болгаш мал чөм дөсрбашталарын ажалдыг берген.

Канаддын унунда ажалдап турар бүгү экспедицияларның ажалды таар-ыштырып турарын хуралга шиттир-лөөш. Шинчилел ажалында ажалдап турарларын культура-чуртталгазын экижер хөмчөглерин төлөвилээш.

Сизен кезилдезин баштайгы хүннерден эгелээш бедик темпилиг чорудар

Баштайгы ийи хонуктуң иштинде районун сизен кезилдезинче кирген колхозтары 121 гектар черниң сизенич кескен. Районунуң колхозтары сизен кезилдезинче дүлүктөп кирип турар.

Фермаларың мал ажалының комплексилг механизациязы

БРОВАРЫ (Киев областы). Броварский районунуң Молотов аттыг улгатырган колхозтуң мал ажалының фермалары-ның ажалдакчылары болза, хой күш кирер күш-ажалдарын механизаста-рының комплексилг байлак дуржула-зын чорудуп турарлар. Ол көдө ажал-агый артелинин фермаларында 1500 улуг бода мал, 2 муң хаванар, 2 муң-дан эвээш эвес хойлар болгаш куштар санатынын турар. Машиналарын кал-баа-биле хөргөлдөниң ажалы-биле колхозчу малчыларын күш ажалы дыка чингээш. 14 электримоторлар кир-тофель-чурорларын болгаш мал чөм дөсрбашталарын ажалдыг берген.

Сизен кезилдезин баштайгы хүннерден эгелээш бедик темпилиг чорудар

Баштайгы ийи хонуктуң иштинде районун сизен кезилдезинче кирген колхозтары 121 гектар черниң сизенич кескен. Районунуң колхозтары сизен кезилдезинче дүлүктөп кирип турар.

Колхозчуларның бижи көредилгезин уламчылап турар

Улуг-Хемниң Киров аттыг колхозта бижики биче билер болгаш билбес кол-хозчулары бижики өөредириниң тала-зы-биле ажал мооң мурнунда чүтүр эки чоруп турган.

Мал чөмнин белеткеп эгелээш

ЧАДААНА (Телефон-биле) Чөв-Хемчик районда улгатыр чыгыштырган «Красный пахарь» колхоз (даргазы эш Тодаштай, партия эге организациазының секретари эш Албаан-Шырап) июнь 22-ден эгелен Хөндөргейниң Сарыг. Алаанта тигенин оюк-дилител кезип кирипкен. Колхозчулардан 20 кижи ийи бөлүк болуп алган хол кадыры-биле кезип турар. Оларны эштер Курузуң болгаш Мынаң-оол олар баштап турар.

Сизен кезилдезин баштайгы хүннерден эгелээш бедик темпилиг чорудар

Баштайгы ийи хонуктуң иштинде районун сизен кезилдезинче кирген колхозтары 121 гектар черниң сизенич кескен. Районунуң колхозтары сизен кезилдезинче дүлүктөп кирип турар.

Чартык чыл планын ажал күөсеткен

Октябрийн социалистиг Улуг революциязынын 34 чыл болуп оюнга бүдү-рүлгө талазы-биле чаа-чаа чөдүшкүн-нерлиг ужуракчырын оарымдалаап, об-ласты типографиязынын ажалчыни, ал-гаан хаакчыттары чартык чылдың бүдү-рүлгө планын хуусаа бетинде доп-дур болгаш ажал күөсөдир дээш июнь 1-ның сөөлү декадазының стахановчу ээлчөндө туруп турар.

Малга сүүзүңнүг чөм белеткелни

ТУРАН (Телефон-биле). Би-Хем районун Баян-Кол сумузунда Сталин аттыг колхоз (даргазы эш Лопсан, партия эге организациазының секретари эш Куртулбай) июнь 19-тан эгелен эш-тер Дүмөн-оол, Хүүртей оларның баш-талгазы-биле ийи бөлүк болуп алгаш сизен кезер дөрт машиналыг, тэс хол кадырылыг кезип кирген.

Сизен кезилдезинин белеткел ажалдары доозулган

Чөв-Хемчик районда Жданов аттыг көдө ажал-агый артели 3 сизен кезер машинаны, 90 хол дьрбаанын, 130 айырыны болгаш 38 сизен кезер хол кадырыны септел белеткээш. Ам сизен-

Сизен кезилдезин баштайгы хүннерден эгелээш бедик темпилиг чорудар

Баштайгы ийи хонуктуң иштинде районун сизен кезилдезинче кирген колхозтары 121 гектар черниң сизенич кескен. Районунуң колхозтары сизен кезилдезинче дүлүктөп кирип турар.

Тарааның чайгы ажаалгазы

Бедик дүжүттү чөдип аларда тараа-ның чайгы ажаалгазын чөгуур өйүңдө, эки шыңгыр чорудары чүгула деп чүвени колхозчу бүрүзү билди турар. Сүт-Хол районда Калинин аттыг кол-хозтуң кеңигүнери 117 ижи Алаш бугазының суун бадырған 800 гектар тарааның баштайгы сугтарылганын доо-с каш, ам ийи дугаар сугтарылганын ча-

рудуп турар. Тараа ажаан алышкынына Даеста-пай, Кончук, Аңгыр-оол, Норбу, Семис-оол, Ортуң-оол олар идеялыг кир-жиш турар. Чайгы тараа ажаалгазында колхозчуларга школаның болгаш ыңда кызыл өңүң ажалдакчылары оюшкы-ни көргүзүп турар.

К. ЧАДАМБА. В. ЧӨМКОВ.

А. БИЧЕ-ООЛ. С. ДАВАА.

Хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш корей улустун бир чыл маадырлыг демисели

Бир чыл бурунгаар — 1950 чылдың июль 25-те — америк империалистер тайбынга ынак корей улустун кырыкче джынге чедир чепселенген улукти армиязын октааш. Кореяга дайыны эгелен. АКШ-тың империалистери Кореяны америк колония болдуруп алыры, Совет Эвилелинге болгаш Кыдат Улус Республикага халдаары-биле Кореяны шериг-стратегтиг бааза кылып алгашты, ооң соонда Азия улустарының өзүп олурар национал-хосталгалыг шимчээшнин базарын бодап турганнар.

Кореяны чаалап алыр сорулгалыг бодунун мурнунга тургускаштың америк империалистер делегейге териндээшнини чаалап алырының калбак планын күүседирин орандажып турган. Эрткен чүс чылдың төңгүзүнде япон империалистер Танага бир эвес делегейни чагырып алыр дээр болза, эң баштай Азияны чагырып алыр; Азияны чагырып алыр дээр болза, эң баштай Кыдатты чагырып алыр; Кыдатты чагырып алыр дээр болза, эң баштай Маньчжурияны болгаш Моладу чагырып алыр; Маньчжурияны болгаш Моладу чагырып алыр дээр болза, эң баштай Кореяны болгаш Тайванны чагырып алыр керек деп медеттээ. 1935 чылда империалист Япония Танаганың планы эзугаар бодунун агрессию чоруун боттандырдышаан Кореяга болгаш Тайванга халдап кирген.

Ипон империализм орнун бо үеде америк империализм эжелет турар. Америк кулданыкчылар Кореяны Кыдатке киреринин «мурнуу халгазы» — деп санап турар. Азияга чидирген турарларын кандыг бир арга-биле быыгылдып алыр дээр америк империалистер Кореяга ханыг дайыны-биле Кореяның черин ышынмас дээш калчаалыг-биле ооң туттунуп турар. Америк империалистерини планы Кореяны эжелээр кызыгаарлатынмас деп чүвени Кореяга дайының эрткен чыгы көргүскен. Кореяга киргени-биле ол-ла үеде америк империалистер Кыдаттың чардымас кезээ болур Тайван ортукуту эжелет алган. Америк агаар күштери Кыдаттың девискээринче халдашкынарны кылып, чурттагычтыг кыдат черини бомбалап, тайбың чурттакчы чоңу олуртуп турган.

Америк империалистер Кореяга дайыны өскүдүп чоруткаштың улук орулгалар тып алырын баш удур көрүп турган.

Кореяга дайының түңнелинде эрткен чылдың үш дугаар кварталында улугулук америк монополияларын орулгазын 1949 чылдың үш дугаар кварталы-биле демейлээрге бүдүн чаргыч катал хой өскен.

Америк империалистер «чаңныктыг» согушкун-биле корей улусту чагырып алырын танкаларын болгаш укар-чулдун мөөнэтин согушкундары-биле базарын кордап турган. Ындыг болса да интервентилерин ол бодалыг буступ дүшкен. Хосталгага ынак корей улус бодунун төрөөн чуртун хөрөө-биле камгалаарына туруп келген. Бүгү улус, америк империализмин агентизм болгаш чалчазы — Ли Сын Маньң улуска удур өскерликчи болүүнден аңгыдазы америк кулданыкчыларга удур хосталгалыг ыдыктыг дайынга көдүрүп үнген.

Дайының баштайгы айларының дургуунда Кореяны Улустун маадырлыг армиязы интервентилерин Мурнуу Кореяның девискээринин улук кезээндө сывырып үндүрген. Чурттуң девискээринин 95 хууун болгаш чоңун 97 хууун хостаан турган. Хосталган районнарга Корей улус Улустун армиязының кезектерин өөрүшкүдү-биле уткуп алган.

Кореяны Улустун армиязының ол мавар халдашкынарның түңнелинде америк империалистер дириг күш болгаш техника талазы-биле улук когаралдарга таварышкан. Бо берге үеде интервентилер чаа улук дайыны күштерин эвилелдээштин, оларын корей фронтунга чоруткан. Туран, англи, француз, голланды болгаш өске даа холдешкенчилерин шериглерин Кореяга октаарын олар албадан. Дайының сан талазы-биле ажыг күштеринин базышыкыны-биле Кореяны Улустун армиязы түр үеде аткаарлаар чорукта таварышкан.

1950 чылдың октябрда корей улус берге хүнерин ачып эртип турган. Америк дээрбечилер корей-кыдат кызыгарыя, Ялуцзян хемче чоошулан чоруп олурган. Корей суурлар болгаш хоорайлар өртөнип турган. Америк дээрбечилер корейниң черин хоозурадып, тайбың чурттакчы чоңу араатаныг эзу-биле ууттап чок кылып турган.

1950 чылдың ноябрь 27-де Катышкан Национал Организациязына Кореяны улус-демократтыг республиказының даштыкы черектер министр Пак Хон Ынин чоруткан телеграммасында америк өлүрүкчү чоруктуң таварыштырган

олум-чидимнерин дугайында чамдык саннарны көргүскен. «Америк болгаш лисыманчы эрге-чагыргалар Пхеньянга 7.000 ажыг кижини, Хячуга—2.700 ажыг кижини, Чэренге—1.400, Сон-нимеге—1.000, Сонхонга—Паячхонга—1.400 хире тайбың чурттакчыларын бослап олүрген».

Пхеньянге халдашкынарның бирээзинин үзүндө америк интервентилер хсорайже элээн каш чүс кыпсыр болгаш өртөндирер бомбаларны октааш, ооң түңнелинде хоорайның бүгү районнарына өртүп үнген. Эрт өкүреринге шалтык болур дээш америк интервентилер хоорайларның бүгү районнарыне үр болгаш частыг бомбаларны октааш. Чүгге чаңгыс хүн иштинде 1.812 бажыннар өртөнгөн.

Корей улус дайының ол камдошкун чоруктарындан бичин-даа кортпаан. Корея улус күш-ажыкчы партияны болгаш ооң баштыгызы Ким Ир Сенни дескиндир сырый натышкан. Эр кижилер шуптузу фронтуге чоруткан. Дайыңчылар болгаш офицерлер багытлары экиририн манавайл эмнелге черлеринден үндүр бижидип алгаш фронтуге катал чоруй барган.

Тиилелген хүнү, корей улустун хосталгынын хүнү келир деп чүгөгө олар идегеп турган.

Дайының оду Кыдат Улус Республиканы кызыгаарларына чоошулап келген үеде корей аны-думаларга дуздалгыры-биле, америк кулданыкчыларын талазындан дигерип келген айыылдан бодунун чери камгалаарында кылды кыдат эки-турачылар келген. 1950 чылдың ноябрьның төңгүзүнде Кореяны Улустун армиязы кыдат эки-турачылар-биле кады америк интервентилерге чүштүг согушкуну таварыштырган, ооң түңнелинде Макаргурин шериглери мурнуу чүгө аткаарлап чоруй барган.

Ханыг өлүрүкчү генерал Макартур-кун дүшенинин соонда ооң орнунга генерал Риджуэй келген. 1951 чылдың июль 25-те Кореяга дайыны соксадыр болгаш тайбың чарар дугайында сена-тор Джонсоннуң чоокта чаа сапалы — америк интервентилерини чылча сапар болгаш боттарының чуртундан оларны үндүр сывырар деп сорулгалыг бодунун мурнунга тургускаан корей улустук өзүп олурар күштеринин мурнунга Кореяда америк империалистерниң туруштарының кошканынын дугайың херечилеп турар фактылар болур.

Боттарының планнары Кореяга буступ дүшкен турда-ла америк империалистер агрессианы алгыдарының оруу-биле чоруп, делегейге териндээшчи болур чорукту чаалап алырынын талазы-биле калчаалыг планын күүседирин орандажып турар АКШ-тың президентини Труман күштеринин политиказын чарлап турар.

АКШ-тың агрессию политиказы Совет Эвилелинин талазындан кыдыгы бир айыылдыг болуп турарындан үнген деп Труман тайлыбырлап турар. «Совет Россияның талазында делегейни чаалап алырына кыжынып турар» деп алгырып, бодунун шериг машиназын тургузуп турган Гитлер үзүндө болуп турган чорукту дакпырлап турар.

Чедишкни чедип ап чадааш араатанзаан америк империалистер сөөлүг үеде көстүп көрбөз чаа кем-зуруулук чоруктарга кирип турар. Бүгү делегейнин дугурулгалары-биле шынгыны хоругдатынган бактериологтуг чепсекти Кореяга ажыглаарына кирип турар.

Америк дерзин араатанар бо булар бак кем буруулук чоруктары-биле корей улустун хосталгага болгаш хамаарышпас чорук дээш демиселге күзел-соруун, удурланышыкынын базып шыдаван болгаш шыдаваз.

Корей аныктар Совет Эвилелинин Ада-чурттуң Улук дайының хүнеринде совет дайыңчыларың өлүм чок найгамчыктыг эрес маадыр чоруга чыгырып дугайың, Краснодарнуң маадырларының дугайың билдир. Интервентилерге коргунчур чоруктарын таварыштырып, «Молодая Гвардия» деп чыжат организация Пхеньянга ажыдап турган. Дайының пулемэдунуң аскын мага боду-биле тулгаан гвардия айна шериг Александр Матросовтуң чоруун корей патриотчулар дакпырлаан. Дайының тыялында чоруп турар партизан отрядтары боо-чепсек селдатарын чаа телсип, быжылгалдарын үрөп, харылзаа шугумун үзе кезип, штабтары чок кылып, дайыны тиилээр тиилелгени чоошуладип турар.

Корей улус америк интервентилерин болгаш оларнын чалчалар-ды тиилээринге быжык-биле идегелде.

Кореяны улус-демократтыг республиказы биле Совет Эвилелинин аразында

дипломаттыг харылзаалары тургускаанын ийи чыл болган оюнда—1950 чылдың октябрь 10-да республиказын министрлер Чөвүлелинин дарызы Ким Ир Сен эш Сталинга чоруткан телеграммасына бизжэни:

«Улук Совет Эвилели бештиң делегейин тайбыңга ынак улустары бо дайыны корей улустун талазында турар деп чүвени билдир бис». Харыс телеграммасына эш Сталин болдуң чурттуң хамаарышпас чоруун маадырлыг камгалап турар корей улусун «чынчэс эптиг хамаарышпас демократтыг Кореяны тургузары дээш хой чылдын демиселин чедишкниң демиселин күзөөн».

«Араатанзаан интервентилер биле демисел чорудары биске чинг эвес. Бистин хосталгалыг демиселивизе чекемизин-даа берге, болза ону тиилелгеге чедирип шыдаар. Боттарының тиилелгесивизе идегээр бис, чүге дээрге боттарының керээстиниң шынынын билдир бис, боттарының күженишкенин бичи бурнгаар депшигелдиг бүгү кижилерге тиилелгениң дөткөмчезин, бир дугаар ээлдеге бодуустун аныксы ыдыктыг дуздаламчызын коруп тур бис... Согуште дайының берге хүнери мурнуушта улук тулчушкунуң болгаш улук тиилелгелер. Тулчушкунуңа дына хойну билдир, хойну өөрүнип, канылап алган бис» — деп Кореяны улус-демократтыг республиканың Маадыры Ким Ду Сөз чуталаан.

Кореяны бир районунга дайының бомбачы укар-хемелери демир орун көвүрүп үргөздөн. Ол көвүрүгү катал тургузарын Те Дян Хениң отрядына дааскан турган. Чаңгыс дунуң дүргүзүндө корей патриоттар лиаа эвес болза бир ай хиреде кылар ажыгы ол-ла дүң күүсеткен.

Тудукчуларның митингилерге страдтык командир Те Дян Хениң чуталааны:

«Дайың бо көвүрүгү ам-даа бомбалаар. Дайың көвүрүгү чүс катал үрөп болур, ыдыгы-даа болза ону чүс катал тургузар бис».

Корей улус дайының чүггө фронтга боо-чепсез-биле эвес, харыг тылга маадырлыг күш-ажыкы-биле тиилел болурун Те Дян Хениң состеринде илереткен.

Бир эвес Англия болгаш Американың Катышкан Штаттары Кыдаттын тайбың саналын буруну-биле сонгаарладыр болза, мычаарга Кореяда дайың чүггө интервентилериниң ашыгырышкыны болуп доостур чадавас деп эш Сталин «Правданың» корреспондентизиле бесөдасына айткан. «Америк-англи солдаттарың ортузунга дайың аат-алдар чогу шак мында... Бир эвес солдаттар оларга дөгөн дайының эңне чөштүг эвес деп санап турда, бир эвес олар оон укжурунда бодунун хүлээлгезин фронтга эзу барымдаалап, бодунун сорулгалык шыныгына идегел чок, сорук чоңка күүседип турда, эңне дуржулгалыг генералдар болгаш офицерлер аштырышкына таварып болур деп чүге билдирген» деп эш Сталин медеттээ.

Америк эжелекчилерге удур дайының эгелээн хүнүндөн бээр бир чыл болган оон корей улус фронтуга кадыг-дошкун тулчушкуннарга, тылга кызымакай күш-ажыкы-биле уткуп турар. Америк интервентилерге удур бодунун маадырлыг демисели-биле корей улус бүгү делегейин тайбыңга ынак улустарының күзел-соруун чаалап алган. Корея дарлаатырган болгаш хамаарышпас чурттарың хосталгалыг шимчээшнинин тугу болу берген.

«Улустар аразында тайбының басыдары дээш» деп бүгү делегейиниң Сталины шаңналының лауреады, корей улустун шыңчы уруу Пак Ден Айын чалбыштыг өзүн бүгү делегей дынаан. Тайбың талалакчыларының ийи дугаар Бүгү-делегей конгрессинин ийиринден ооң медеттээ.

«Аар-берге шылдамалар болгаш улук өлүм-чидимне» турза-даа, корей улус бодунун херөөниң тиилелгезинге идегелдиг. Корей улус шың болгаш чөптүг чорук ооң талазында, тайбыңга ынак бүгү улустар, тайбының бүгү талалакчылары ооң талазында. Корей улус тиилелгеге идегээр чүгө дээрге, ооң чоок коязынын эң эки оолдары, улук кыдат улустун оолдары, эки-тура отрядтарына натыйжы алган. Кореяны эжелеп алган соонда Кыдатты эжелеп алырын эгелээрин, ам безин тайбың кыдат чурттакчы чоңун ханың топ турар агрессорга удур хурешшишаан, бистин улустарының аны-дүм ма эң-айралын быжылгаар дээш дуздалары-биле чедип келген...

Тайбының бүгү делегей лагерин империалистериниң ханыг планнарын күүсетерин болдурубас. Ооң барымдаазы болза, бүгү делегейде бодун кижилерин тайбыны болгаш улустарының анык чок чоруун камгалап алыр изиг күзөлдиг болур».

В. ИЕЗУИТОВ.

Тайбыңның Пактызы дээш!

АНГЛИЯ

ЛОНДОН. Сөөлүгү медээ эзугаар алырга болза, беш улук күрүңелерин аразында Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын адаанга Йоркширде 42 муң ат салышыкыны чыгылган. Йоркширдин Пантефакта даг ажылчынарының июль 19-та болган байырлалының үзүндө кыйгырыкың адаанга бир муң чыгыс эки адып салган.

Оон аңгыда медээлеп турары болза, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын адаанга Ливерпульдин 200 токарлары болгаш Манчестр чогууда Мослинин 100 даг аныкчынары бодунун аттарын салган.

ГОЛЛАНДИЯ

ГААГА. Беш улук күрүңелерин аразында Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын адаанга ат салышыкыны Голландияда үргүлчүлөвшилаан. Ам кыйгырыкың адаанда 183:186 кизи адып салган.

СИРИЯ

БЕИРУТ. Беш улук күрүңелерин аразында Тайбыңның Пактызын чарар дугайында кыйгырыкың адаанга Сирияның улусу идектели-биле ат салышып турар. Чүггө сөөлүгү ийи иезеланың дургузунда Сирияның чурттакчыларынның аны-бүрү кезектеринче кирип турар болгаш политик талазы-биле аны-бүрү үзедип 30 муң кизи кыйгырыкың адаанга адып салганнар.

(СЭТА).

ФРАНЦИЯ

ПАРИЖ. «Юманите» солунуң медээлеп турары болза, Парижте Марселаның аныкчы чоңнарының төлээлери чедип келген. Олар Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын адыгы болгаш беш улук чурттарың аразында Тайбыңның Пактызын чарар дугайында негеп турар улустун хурдаларына хүлээп алдынган резолюцияларын адаанга Марселя департаментиниң 40 муң аныкчы чоңнарының ат салган бланкаларын эки-келгенер.

Ол резолюцияларын Парижте АКШ-тын, Великобританияның болгаш СССР-ниң элчин черлеринге, а база ол ышкаш Францияның министрлер өзүлелиниң даргазына тыпсыр укжуртуп турган. Ынчалза-даа Американың даа, Англияның да элчинери, Францияның министрлер чөвүлелиниң даргазына даа төлээлериң кезигүнерин хүлээп албааннар. Чүггө Совет Эвилелинин элчин чери төлээлериң кезигүнерин хүлээп алган болгаш элчин чериниң төлээлекчи ол чагааны совет чазакче чорударын оларга бтүзүрөткен.

(СЭТА).

ЯПОНИЯ

ШАНХАЙ. Япониядан келген медээлерин эзугаар алырга, Вакаяма префектурада тайбың камгалалының комитети беш улук күрүңелерин аразында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын адаанга 10.231 хол үжүн чыып алган. Сайтама префектураның колледжизинин тайбың камгалалының комитетинин кезигүнери Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын адаанга 1.400 хол үжүн чыып алган. Оон аңгыда, ол-ла Сайтама префектурада 500 хол үжү чыгылган болгаш беш улук күрүңелерин аразында Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын турсаактыгын делегейге организастатынган.

Токиода инженер институтунуң тайбың камгалалының комитети Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын турсаактыгын делегейге организастаан болгаш ук Кыйгырынын адаанга 500 хол үжүн чыып алган. Ам үеде чедир ол институтта шупту 1.500 хол үжү чыгылган.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын адаанга болгаш Япония биле бүгү талагы тайбыңның керээзин чарар дугайында база Японияны катал боо-чепселээринге удур негедениң адаанга хол үжү чыыр талазы-биле шимчээшнинин калбартыр дугайында шийтпирин Японияның компартиязының ТК-зы хүлээп алган.

(СЭТА).

ИРАН

ТЕГЕРАН. Иранның тайбың талалакчыларының инициативаның секретарианы дыйң медээлерин эзугаар алырга, июль 12-де Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырынын адаанга 930 муң кизи ат салган, ооң иштинде Тегеранга болгаш ооң ыдыгыларына 461 муң кизи ат салган, Исфганга—142 муң кизи, Тавризке—42 муң кизи.

Кореяда болушкуннар

Улустун армиязының Кол командыларының дыңнады

ПХЕНЬЯН. Кореяны улус-демократтыг республиказының Улустун армиязының кол командыларының июль 19-та дыңнатканы болза, Кореяны Улустун армиязының кезектери кыдат эки-турачыларының сырый деткимчези-биле бүгү фронтларга дайының атакаларын чедишкениң ойтуршап, оларнын дириг күжүңге болгаш техниказына аар чидиргелери таварыштырган.

Чөөн талакы фронтларга Улустун армиязының кезектери ийи хүнерин

иштиңде, июльның 19-те болгаш 19-та, лисыманчы шериглер-биле болгаш америк-англи интервентилер-биле тулчушкуннарга дайының 2.700 солдаттары болгаш офицерлери чок кылган болгаш 1250 ажыг винтовкалары, 68 аар болгаш чинг пулеметтары база 20 ажыг минометтары хунаап алган.

Июль 19-та адыкчылар—дайының сөөлөттөрүн кедип турган адыкчылар дайының 5 самолёттарын алдара атканнар.

(СЭТА).

Кореяда дайын чорудулгаларына

ВАШИНГТОН. «Томпсон» деп америк аскар минометке, Согуз Кореяның эрик батареилери «үрелишкени таварыштырганнар» деп далай министрствоу чарлаан. Эсмининин команданың аразында өлүргөскен болгаш балыгланганнар бар. «Томпсон» деп

эсминец дээрге сес дугааргы америк корабль болур, мычаарга ук корабль Кореяда дайын чорудулгаларының үзүндө сүткө дүжүртүп кириптинген ийи. Пе, азы бертинген дээрин АКШ-тың министрствоуу дыңнатканы ол-дур.

(СЭТА).

Американчылар япон милитаристерни боттарына албанга ап турар

ПЕКИН. Япон милитаризми катал төртүндүрер сорулганы тургусушаан, американнар ам дээди япон офицерлер турганары бо сорулгага ажыдап турарын Синхуа агенттели дыңнадып турар.

Премьер-министр Иосиданың политик анык-чорудулгага хаара тутканы эрги үениң офицерлери турганарын ортузунда — Совет Эвилелинге япон элчин чериниң чанында шериг атташса турган болгаш ооң соонда Германия шериг атташса турган Казабэ бар. Япон милитаристерниң бо төлээлекчи бо үеде чаңгыс талагы тайбың керээ чарары болгаш японияны чепселээрин белеткээр-биле холбашкан ажылга кирип турар.

(СЭТА).

Чоокта чаа Токиодан алдынган медээден алырга болза, Японияны эжелеп чагырган америк эжелет күштериниң штабында «Кат» деп адаар суралгы организация бар болуп турар, ол организацияда Сендо Камата, Сидзо Арисе, Юкичи Танака, Эйичи Тацуми болгаш Хироми Оноо Эра дзон мурнууда суралгы генералдар турганнар кирип турар. Оларның кол сорулгазы болза, медээ чыыр болгаш Кыдат улус

республикага база Совет Эвилелинге удур дайын белеткээр сорулга-биле разведка ажылын кылары болуп турар.

(СЭТА).

Американнар югослав четниктерни болгаш усташилерни Кореяга чорудуп турар

РИМ. «Аванти» солунуң Белградта дыңнадып турары болза, Барыын Германияда, Австрияда хорудал лагерлеринде американнарның хорудал туруп турары югослав четниктерин болгаш усташилерин төргүл-төрелери Кореяга «эки-турачылар» болуп чорутканнар дээрлерден оларның төргүл-төрелеринин өлгөн дугайында кызыл крестиниң дыңнадышыкынын айткан турар. Сөөлүгү неделада ыдыг чоруктар удаа-дараа болуп турар.

Шынында ап көөрге, Барыын Германияда болгаш Австрияда америк эрге-чаргалар «хорудатырган» кижилери Кореяда дайынга чорудар дээш планда-ла эвилелдеп турар, дайын доостуру оларга хосталганы, чурттуң чанын, мурнууда кылган херөөниң талазы-биле өршээл көргүзөрин аазат турар деп селуун айтып турар. Бо аазашкында крестиниң дыңнадышыкынын айткан турар. Чоогу неделада ыдыг чоруктар удаа-дараа болуп турар.

(СЭТА).

Францияның коммунистиг партиязының удурланышыкыны

ПАРИЖ. «Юманите» солун Францияның коммунистиг партиязының медеттели парлан, ында «чазактың болгаш ооң полиция черинин, начальни социалист Вейло, Париж районнуң катышкан профевилелиниң бажыныче полицияның халдашкынын кыдырткан фидесчи провокацияны илереди, чаза шаякан.

Голдуң аразында долу чутаалакчылыкыны айтып турар».

Францияның коммунистиг партиязы бүгү аныкчы чоңу, коммунистерин, социалистерни болгаш шажыкчыларын, бүгү-ле демократтары бодунун чаңгыс эң-сетилдиг чоруу-биле чазактың болгаш деголлчу партияның фидесчи чоруун чаза шаарыкче кыйгырып турар.

(СЭТА).

Харысагалыг редакторнуң оралакчызы М. Л. ДЕЛЕГ.

*****
* * * * *

АДА-МЕЛЕР!
Боттарыңарның урулларыңарга
ничээңгейлиг болуңар!

Урулларың боостта,
баш аарыыр болгаш температуразы улагыдыр, шагыраар, аакталыр чоруктары тыптып келсе —

ЭМЧИГЕ ДОРААН-НА ЧЕДИРИҢЕР!

Урулларың халдавырыг аарылары мынчаар тыптып болур: скарлатина (боостта аары), тифтерия (ижин аары) болгаш өске-даа аарылар тыптырыңар. Тыва областың санитар-чырыдышыкынын Бажыкы.

*****
* * * * *